

Høringsnotat med forslag om endringer i lov om stadnamn (stadnamnlova)

5. desember 2017

Innhold

1. Innledning.....	2
2. Bakgrunn.....	3
Innledning	3
Kulturminneverdien til et stedsnavn	3
UNESCO-konvensjonen om vern av immateriell kulturarv	4
Internasjonale konvensjoner og nasjonale rammer for å verne og fremme kvensk og samisk	4
Lovrevisjonen 2014–2015	5
Ny forskrift i 2017	5
Hva er et navnevalg?	6
3. Navnevern og klagerett	7
Gjeldende rett	7
Departementets forslag.....	8
Departementets vurderinger	9
4. Navnevern og saksbehandling	10
Gjeldende rett	10
Departementets forslag.....	10
Departementets vurderinger	11
Gjenåpning av stedsnavnsaker	11
5. Avgrensing av lovrevisjonen	12
6. Administrative og økonomiske konsekvenser	12
7. Konkrete forslag til endringer i stedsnavnloven	13

1. Innledning

Kulturdepartementet legger med dette fram forslag til endringer i lov 18. mai 1990 nr. 11 om stadnamn (heretter stedsnavnloven).

De foreslåtte endringene innebærer en begrenset lovrevisjon. Målet er å gi kommunene større frihet i saker som gjelder fastsetting av stedsnavn, det vil si *valg av stedsnavn*. Reglene knyttet til vedtak om *skrivemåten* av stedsnavn er ikke vurdert, eller foreslått endret i dette høringsnotatet. Departementet vil eventuelt vurdere behov for andre endringer i stedsnavnloven på et senere tidspunkt.

Dette er forslagene til endringer i stedsnavnloven:

- Departementet foreslår et nytt tredje ledd i § 3:

«For kommunale og fylkeskommunale vedtak om namnsetjing gjeld andre ledd berre for samiske og kvenske stadnamn.»

- Departementet foreslår en endring i § 6 *Nærmare om saksbehandlninga* første ledd, syvende punktum, som pålegger navnekonulentene å gi vedtaksorganet tilråding om navnevern:

«Før det blir gjort vedtak om skrivemåten, skal namnekonulentane gi tilråding om *skrivemåte, namneskikk og namnsetjing*.»

Lovendringen innebærer at det *valget* av stedsnavn som kommune og fylkeskommune gjør som følge av adresseringsarbeidet etter matrikkelloven, jf. matrikkelforskriften § 51, og som del av sin selvråderett, ikke lenger er begrenset av navnevernet i § 3 andre ledd. Disse vedtakene kan dermed ikke klages på til Klagenemnda for stedsnavnsaker. En ny regel unntar samiske og kvenske stedsnavn fra denne endringen.

Kommunen får dermed den endelige kompetansen til å sette navn på tettsteder, grender, veier og liknende, innenfor kommunens grenser. Dette gjelder likevel ikke samiske og kvenske navn. Der vedtaket gjelder valg av samiske eller kvenske stedsnavn, og valget er i strid med navnevernet i lovens § 3, kan dette, som i gjeldende rett, fortsatt klages på til Klagenemnda for stedsnavnsaker.

For å begrense svekkelsen av navnevernet foreslås det å skjerpe kravet til innhenting av faglige råd i kommunens saksbehandling. Når navnekonulentene gir tilråding før vedtak i kommunen om skrivemåte av et stedsnavn, skal navnekonulenten også gi tilråding om navneskikk og valg av navn.

Klagereglene når det gjelder vedtak om skrivemåte, videreføres uendret. Forslaget til nytt tredje ledd i § 3 innebærer imidlertid at det ikke lenger er grunnlag for å klage på kommuners og fylkeskommuners valg av navn der de er i strid med § 3 andre ledd, med unntak av saker om samiske og kvenske navn.

Manglende vedtak, manglende bruk av stedsnavn og feil bruk av stedsnavn, jf. bestemmelsene i stedsnavnloven § 10 første ledd syvende og åttende punktum, videreføres uendret.

2. Bakgrunn

Innledning

Overhalla kommunestyre gjorde vedtak i 2014 om at tettstedet Overhalla/Ranemsletta skulle ha navnet *Overhalla*. Namdal Historielag mente at det var navnet Ranemsletta som burde være navnet på tettstedet. Nord-Trøndelag Kulturvernråd støttet klagen fra historielaget.

Klagenemnda for stedsnavnsaker overprøvde vedtaket i kommunen og konkluderte med at «man ikke kan la navnet *Overhalla* overta for *Ranemsletta*. Dette ville være et brudd på stedsnavnlovens intensjon om å ta vare på stedsnavn som kulturminner. Navnet *Overhalla* er gammelt og innarbeidet og står neppe i fare for å forsvinne, heller ikke ved en eventuell kommunesammenslåing.»¹

Nemnda uttalte også at det her var snakk om «et navn med stor utbredelse (*Overhalla*) som «spiser opp» et navn med mindre utbredelse (*Ranemsletta*).» Dette er forhold som kommer inn under bestemmelsen i § 3 andre ledd i stedsnavnloven: «Eit nedervd stadnamn kan berre bytast ut med eit anna namn som har tradisjon som namn på det same namneobjektet.»

Denne saken, og en sak om stedsnavnene Skage og Hunn², har vært omtalt i skriftlige spørsmål fra Stortinget. I spørsmålet i Dokument nr. 15:152 (2017–2018) fra representanten Trine Skei Grande er det vist til uttalelsen fra flertallet i Stortingets kommunalkomiteé i behandlingen av Meld. St. 14 (2014–2015) *Kommunereformen – nye oppgaver til større kommuner*, jf. Innst. S 333 (2014–2015): «Det må vurderes økt kommunalt selvstyre innenfor fastsetting av skrivemåte og navn innenfor adresse- og skiltprosjekt».

Kulturministeren besvarte spørsmålet med at departementet var i gang med et lovarbeid, og at arbeidet kun ville «omhandle større frihet for kommunene i saker som gjelder fastsetting av navn».

Dette følges opp ved lovforslagene i dette høringsnotatet.

Kulturminneverdien til et stedsnavn

Formålet med stedsnavnloven er etter § 1 «å ta vare på stadnamn som språklege kulturminne, gi dei ei skriftform som er praktisk, og som ikkje skyggjer for meiningsinnhaldet i namnet, og medverke til kjennskap til og aktiv bruk av namna». Stedsnavnene er en del av vår felles kulturarv. De gir opplysninger om språk, terreng, ferdselsårer, dyreliv, plantevekst,

¹ Klagenemndas vedtak i klagesak 16/2014 av 7. november 2014.

² Klagenemndas vedtak i klagesak 16/2014 av 5. juni 2015.

militære varslingssystem, kirkelig styring, folkelige gjøremål, ordbruk, arbeid, tenkemåte og levevis.

I merknadene til § 1 i forarbeidene til gjeldende lov, Prop. 105 L (2014–2015), står det at det ikke bare er «det språkhistoriske *innhaldet* i eit namn som er verneverdig, men også sjølve forma namnet har i nedervd lokal uttale.»

Formålsparagrafen i stedsnavnloven fikk ved lovrevisjonen i 2005 en støtteparagraf i § 3 *Namnevern*. Vernet det her er tale om, er et vern til støtte for traderingen av navnet. Det vil si at loven, jf. formålsparagrafen, fremmer en aktiv bruk av stedsnavnene som er i tråd med den tradisjonelle, lokale navngivningen på stedet. Samtidig var lovgivers intensjon å hindre at for eksempel et kommersielt eller historisk interessant stedsnavn som ikke har tilknytning til et bestemt sted eller et bestemt navneobjekt, fortrenger den navnetradisjonen som har tilknytning til et bestemt navneobjekt.

Det må understrekes at stedsnavnloven på tross av det som er nevnt ovenfor, ikke i seg selv skal være til hinder for samfunnsutvikling og endringer i administrative inndelinger, for eksempel ved kommunesammenslåinger. Når administrative ordninger endres, må nødvendigvis bruk av stedsnavn endres noe.

UNESCO-konvensjonen om vern av immateriell kulturarv

Stedsnavn er immaterielle kulturminner. Historisk sett er det den materielle delen av kulturarven som har vært omfattet av et rettslig vern. Det gjelder både nasjonalt og internasjonalt.

Norge ratifiserte i 2006 UNESCOs konvensjon av 17. oktober 2003 om vern av den immaterielle kulturarven, jf. St.prp. nr. 73 (2005–2006). I tilslutningen er stedsnavnloven nevnt som en av lovene som ivaretar forhold som kommer inn under bestemmelsene i konvensjonen. En ratifikasjon av UNESCO-konvensjonen innebærer ikke at Norge har forpliktet seg til et bestemt nivå for vern av stedsnavnene.

Departementet legger til grunn at forslagene til lovendringer i dette notatet er innenfor rammene som følger av UNESCO-konvensjonen.

Internasjonale konvensjoner og nasjonale rammer for å verne og fremme kvensk og samisk

Grunnloven § 108 og de folkerettslige forpliktelsene overfor samisk språk og kultur ligger til grunn for forvaltningen av samiske stedsnavn. Norge har også forpliktelser overfor kvenske stedsnavn gjennom Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter.

Ved lovrevisjonen i 2005 ba Kommunal- og regionaldepartementet om at stedsnavnloven særlig skulle sikre hensynet til samiske og kvenske stedsnavn i henhold til nasjonalt lovverk og internasjonale forpliktelser. Dette hensynet ble tatt inn i § 1 andre ledd: «Lova skal sikre omsynet til samiske og kvenske stadnamn i samsvar med nasjonalt loverk og internasjonale avtalar og konvensjonar.»

I rapporten fra Europarådets ekspertkomité om Norges anvendelse av Minoritetsspråkpakten³ går det fram at «den juridiske rammen for bruk av samiske, kvenske og finske stedsnavn er den beste praksis som finnes i Europa.»⁴

I NOU 2016: 18 *Hjertespråket — Forslag til lovverk, tiltak og ordninger for samiske språk* er stedsnavnloven omtalt som et effektivt og sentralt tiltak for å sikre og fremme samisk språk og kultur (s. 226):

«Samiske stedsnavn er en sentral del av samisk kulturarv. Eldre samiske stedsnavn er immaterielle kulturminner. Stedsnavnene inneholder ofte landskapsinformasjon og er kilde til kunnskap om områdene. Samiske stedsnavn er informasjon på samiske språk rettet spesielt til samiskspråklige, men også til andre som oppholder seg i området. Synliggjøring av samiske stedsnavn på kart, i registre og på skilt er derfor av vesentlig betydning både av hensyn til godt kulturvern og i mange tilfeller også av hensyn til samfunnssikkerhet.»

De samme vurderingene av hva stedsnavn betyr som språklige kulturminner, kan gjøres om kvenske stedsnavn, og også om de norske stedsnavnene. Det er likevel riktig å si at samiske og kvenske stedsnavn trenger et særlig vern. Det er en tilleggsdimensjon ved det å verne samiske og kvenske stedsnavn, som ikke gjelder for norske stedsnavn. Norske stedsnavn kan komme i posisjon til å fortrenge både samiske og kvenske der disse språkene har tradisjon. Som minoritetsspråk utsettes samisk og kvensk for et ekstra press, og i tillegg er de samiske (og kvenske) representantene ofte i mindretall i kommunestyre osv.

Lovrevisjonen 2014–2015

Som oppfølging av Innst. S. nr. 124 (2008–2009) om representantforslag fra stortingsrepresentantene Øyvind Halleraker og Olemic Thommesen om endring av bruksnavn (eiendomsnavn) uten grunneiers samtykke ble det gjort endringer i § 6 i stedsnavnloven, jf. Prop. 105 L (2014–2015), Innst. 323 L (2014–2015) og Lovvedtak 99 (2014–2015).

Endringene trådte i kraft 1. juli 2015 og medførte at grunneieren fikk rett til å avgjøre skrivemåten av bruksnavn. Tidligere var det Kartverket som fastsatte dette, men vedtaksorganet skulle legge vekt på synspunktet til grunneieren. En konsekvens av endringen er at det tillates at et navn på en brukseiendom kan få en skrivemåte som ikke er i tråd med offisiell rettskrivning, dersom eieren ønsker dette. Samtidig med dette ble det gjort endringer som ville «tydeleggjøre kva kulturminneverdien til stadnamna er, og legitimere offisiell normering som vernetiltak.»⁵

Ny forskrift i 2017

Kulturdepartementet vedtok 23. mai 2017 ny forskrift om stedsnavn. Den gamle forskriften om skrivemåten av stedsnavn fra 2007, som hadde en kompleks struktur, ble samtidig opphevet. Forskriften fra 2007 inneholdt blant annet en språklig veiledningsdel.

³ Den europeiske pakten om regions- eller minoritetsspråk.

⁴https://www.regjeringen.no/contentassets/2c8f69f165e047809d46708684f71b2a/ministerkomiteens_6_evalueringsrapport_norsk.pdf

⁵ Prop. 105 L (2014–2015) s. 5.

Målet med forskriftsrevisjonen var å gjøre nødvendige endringer som følge av lovrevisjonen i 2015, samt å stille vedtaksorganene friere i prosessen med å vedta skrivemåte. Hovedgrepet var å ta den språklige veiledningsdelen ut av forskriften for å tydeliggjøre at disse føringene er retningslinjer, og ikke direkte påbud.

Retningslinjene er for tiden på høring, og Språkrådet er ansvarlig for arbeidet og høringen. En foreløpig vurdering er at forskriftsrevisjonen vil gjøre det mulig i større grad å tillate dialektformer i skrivemåten av stedsnavn. Det har enkelte kommuner vært særlig opptatt av.

Hva er et navnevalg?

Tradisjonelle stedsnavn har oppstått ved at folk har brukt en betegnelse om et sted i en viss tid, slik at denne har festet seg som navn på stedet. De tradisjonelle nedarvede stedsnavnene våre har dermed ikke blitt til gjennom bevisst navngivning. Det er ikke slik at innbyggerne i en bygd har «valgt» et navn på bygda. Det er snarere slik at navnet er overlevert gjennom generasjoner. Altså er stedsnavnet et uttrykk for lokal talemålsform og del av en muntlig tradisjon. Stedsnavnloven søker å videreføre lokal navnetradisjon, fordi navnene har språkhistorisk og kulturhistorisk verdi for lokalsamfunnet og nasjonen.

I dag kan en likevel si at kommunene «velger» navn. Adresseringsarbeidet i kommunene, jf. matrikkeloven § 21 og matrikkelforskriften § 51, innebærer at kommunene velger et adressenavn. Matrikkelforskriften § 51 første ledd fastsetter blant annet følgende: «Kommunen skal tildele alle gater, veger, stier, plasser og områder som blir brukt til offisiell adressering, et navn som er entydig innenfor kommunen. Skrivemåten fastsettes etter reglene i lov 18. mai 1990 nr. 11 om stadnamn.»

Kommunen kan da velge å bygge på den lokale navnetradisjonen. I forarbeidene til matrikkeloven § 21 ble det lagt til grunn, jf. Ot.prp. nr. 70 (2004–2005) at «[K]ommunen må ta omsyn til at adresser både praktisk og kulturelt har mykje å seie både for den enkelte og for omverda» (på side 185). At en bygger på den lokale navnetradisjonen, vil si at en prøver å føre videre lokale, tradisjonelle stedsnavn i adressetildelingen. Slik bidrar en til å bevare stedsnavn som kanskje ellers ville gått ut av bruk. For eksempel kan det være aktuelt å ta utgangspunkt i navn på gårder eller andre virksomheter, eller en kan bruke navn på teiger og nedlagte husmannsplasser som for eksempel Lykkja, Nyjordet, Sagbakken og Sørtorpet, enten direkte eller med tillegg av et ord for vei. I kommuner med kvensk og samisk navnetradisjon er det aktuelt å bruke navn på disse språkene, for eksempel navn på gamle slåttemark, myrer, fiskeplasser og skogteiger. Forutsetningen for å bruke slike navn er at den veien eller det området som skal ha navn, ligger på eller like ved stedet som har navnet fra før.

Kommunen kan også velge å lage nye navn på nye adresser, som er nye navneobjekter. En kommune kan kalle en gate som ikke har hatt navn før for Blåbærstien, selv om den leder til husmannsplassen Sørtorpet. Bestemmelsene i stedsnavnloven er ikke til hinder for dette, selv om det er mer i tråd med formålsparagrafen å ta vare på og bruke nedarvede stedsnavn når man tildeler adresser. Det er også sikker tradisjon for at kommunen kan endre gatenavn når kommunen finner at gode grunner taler for dette.

3. Navnevern og klagerett

Gjeldende rett

Reglene om navnevern i stedsnavnloven § 3 fastslår ikke vedtaksmyndighet for valg av navn i ulike situasjoner innenfor virkeområdet til loven, men er en støtte til formålsparagrafen. Ulike navnevalg som stat, kommune og fylkeskommune gjør, følger av lov og sedvane. I stedsnavnloven er det få direkte henvisninger til annen lovgivning, selv når skrivemåten, etter at det aktuelle navnevalget er gjort, skal følge reglene i stedsnavnloven.

Myndighet til å fatte vedtak om hvilke stedsnavn som skal benyttes, følger av annen lovgivning, som kommuneloven og matrikkeloven, jf. matrikkelforskriften § 51, eller på ulovfestet grunnlag.

Selv om navnevalget ikke er en del av saksbehandlingen etter stedsnavnloven, gjelder likevel klageretten i stedsnavnloven når og dersom vedtak etter annen lovgivning kan sies å være i strid med § 3 *Navnevern*:

Eit stadnamn kan berre takast i bruk på ein stad der det tradisjonelt ikkje høyrer heime dersom det ikkje er i bruk som verna etternamn, ikkje er eit særeige namn og heller ikkje må vernast av andre grunnar.

Eit nedervd stadnamn kan berre bytast ut med eit anna namn som har tradisjon som namn på det same namneobjektet. Unntak kan gjerast dersom særlege grunnar talar for det.

Overordnet handler bestemmelsene om å videreføre så mange navn som mulig på det stedet de har tilknytning til. Navnevernet etter stedsnavnloven skal likevel ikke være til hinder for nydanning av navn. Dersom et navneobjekt forsvinner og blir erstattet med et nytt, for eksempel ved at en seter blir omdannet til en hyttegrend, er det i tråd med god navneskikk å videreføre navnet på setra til hyttegrenda, men dette er ikke regulert i stedsnavnloven § 3. Det er ikke et hinder i loven for å kalle hyttegrenda noe helt annet.

Vedtakskompetansen som kommunene har til å velge stedsnavn følger av matrikkelforskriften § 51. I Meld. S. 12 (2011–2012) *Stat og kommune – styring og samspel* blir det gjort greie for kommuneloven og det kommunale selvstyre:

«Det går fram av § 6 at kommunane er eigne rettssubjekt. Dette set skrankar for styringa frå andre instansar og gjev kommunane kompetanse. Kompetansen er i utgangspunktet autonom og gjev kommunane høve til å binde seg sjølv. Det er ikkje gjeve generelle avgrensingar på kommunane sin kompetanse til å binde seg sjølv. Kommunane har som tidlegare nemnt negativt avgrensa kompetanse i Noreg. Det inneber at dei kan gjere kva dei vil så lenge det ikkje er ulovleg eller oppgåva er lagd til andre. Rammene for kva som er lovleg, følgjer både av lovfesta og ulovfesta rett. Dersom kommunen som offentleg myndigheit skal binde andre, må han likevel ha eigen lovheimel for det.»

Anledningen som kommunen har til å velge navn i tilfeller som ikke gjelder adressering, følger av den negativt avgrensede kompetansen til kommunen, av kommunens selvråderett.

En av endringene som ble gjort i revisjonen av stedsnavnloven i 2014–2015, var å presisere at bestemmelsene om klage i § 10 gjelder når det er strid om navnevernet som følger av § 3.

Før lovendringen hadde departementet erfart at det ble stilt spørsmål ved lovgrunnlaget når kommunene gjorde ulike navnevalg. Spørsmålet kunne også stilles om klagereglene i stedsnavnloven gjaldt dersom kommunens vedtak var i strid med navnevernet i § 3.

Lovrevisjonen tydeliggjorde at bestemmelsene i § 10 *Klage* gjaldt for kommunens vedtak. Det ble tatt inn et nytt andre punktum i første ledd i § 10: «Tilsvarande gjeld for vedtak om namnsetjing etter anna lov, dersom vedtaket er i strid med § 3 i lova her.» I forarbeidene uttalte departementet at en slik presisering ville «verke som ei bevisstgjering av t.d. kommunane som mogelegvis allereie i reguleringsplanar tek i bruk namn som det seinare kan hevdest er i strid med stadnamnlova § 3 om namnevern», jf. Prop. 105 L (2015–2015) s. 33.

Forslaget møtte ikke motstand i høringsrunden, og det ble altså vedtatt.

Departementets forslag

Departementet foreslår et nytt tredje ledd i stedsnavnloven § 3:

For kommunale og fylkeskommunale vedtak om namnsetjing gjeld andre ledd berre for samiske og kvenske stadnamn

Dette betyr at kommunens og fylkeskommunens navnevalg unntas fra navnevernet i § 3 andre ledd. En følge av dette er at ikke lenger vil være grunnlag for å klage på kommuners og fylkeskommuners valg av navn der de er i strid med § 3 andre ledd. I begge sammenhengene er det foreslått unntak for navnevalg som gjelder samiske og kvenske stedsnavn.

Dette innebærer for eksempel at når kommuner skal tildele adressenavn, jf. matrikkelforskriften § 51, eller i reguleringsplaner tar i bruk nedarvede stedsnavn, gjelder andre ledd i § 3 bare vedtak om kvenske og samiske navn.

Første ledd blir likevel videreført. Formålet med bestemmelsen er å hindre at stedsnavn som har tradisjon ett sted, blir tatt i bruk på et sted det ikke har tilknytning til. Det vil si at blant andre «særegne» navn fremdeles har krav på vern (også de norske). At eit namn er «særeige», betyr ifølge forarbeidene at «namnet har ei tilnærma unik tilknytning til staden det har gjeve namn til, som t.d. Jarlsberg eller Portør. «Andre grunnar» refererer særleg til namn som er av særleg kulturell eller historisk interesse på ein stad. Namn som Stiklestad eller Gardermoen er døme på namn som av andre grunnar har krav på vern. Desse kan ikkje takast i bruk på ein stad dei ikkje har tilknytning til.»⁶

Klagereglene i § 10 vil bestå uendret, men konsekvensen av å unnta de norske stedsnavnene fra § 3 andre ledd, blir altså at kompetansen til Klagenemnda for stedsnavnsaker innskrenkes. For norske stedsnavn vil nemnda etter forslaget bare ha

⁶ Prop. 105 L (2014–2015) s. 36.

kompetanse til å omgjøre kommunale og fylkeskommunale vedtak som strider med § 3 første ledd.

Departementets vurderinger

Departementet har foretatt en avveining av hensynet til vern av stedsnavn som kulturminne og hensynet til kommunenes selvråderett. En begrensning i virkeområdet til § 3 vil kunne innebære en fare for at navnevernet blir svekket. Eldre, nedarvede stedsnavn kan bli byttet ut med nye navn eller med andre nedarvede navn uten tradisjon som navn på samme navneobjekt. Det kan argumenteres for at dette vil være i konflikt med formålet med loven, som er å «ta vare på stadnamn som språklege kulturminne» og «medverke til kjennskap til og aktiv bruk av namna».

Som det fremgår av i Meld. St. 12 (2011–2012) *Stat og kommune – styring og samspel*, som det er sitert fra ovenfor, har kommunene en klar selvråderett. Flertallet i Stortingets kommunalkomité uttalte i behandlingen av Meld. St. 14 (2014–2015) *Kommunereformen* at det må vurderes å gi økt kommunalt selvstyre innenfor fastsetting av skrivemåte og navn innenfor adresse- og skiltprosjekt.

Siden 2010 har Klagenemnda for stedsnavnsaker hatt fem saker som gjelder § 3, til behandling.⁷ To av sakene har blitt avvist av Klagenemnda. En av forklaringene på at klageomfanget ikke er større enn dette, er antakelig at det fram til lovendringen i 2015 til dels ble oppfattet som uklart om klagereglene i stedsnavnloven gjaldt ved brudd på stedsnavnloven § 3 om navnevern.⁸

Departementet foreslår å gi kommunene og fylkeskommunene større selvråderett i stedsnavnsaker, ved at vedtak om fastsetting av norske stedsnavn ikke er omfattet av deler av navnevernet, og at det som følge av dette, heller ikke er grunnlag til å klage på disse vedtakene til Klagenemnda for stedsnavnsaker. Departementet legger likevel til grunn at kommunene og fylkeskommunene i utgangspunktet ønsker å videreføre nedarvede stedsnavn som har tradisjon på stedet, og at de som oftest vil følge de navnefaglige rådene de vil få etter de foreslåtte endringene i saksbehandlingsreglene, se nedenfor i punkt 4.

Det at det har blitt fremmet så få klagesaker knyttet til navnevernet i § 3, kan også tyde på at endringsforslaget i praksis ikke vil føre til vesentlig svekkelse av nedarvede stedsnavn.

Departementets vurdering er at samiske og kvenske stedsnavn må sikres spesielt, jf. også bestemmelsen i § 1 andre ledd. Samene og kvenene vil nesten alltid utgjøre et mindretall i kommunene. Samiske og kvenske stedsnavn står slik i en annen stilling enn norske stedsnavn. Det er en fare for at norske stedsnavn fortrenger samiske og kvenske stedsnavn der disse språkene har tradisjon. Det er derfor viktig at navnevernet for samiske og kvenske navn opprettholdes.

⁷ <http://www.sprakradet.no/Sprakarbeid/Stedsnavn/Stedsnavntjenesten/Klagenemnda-for-stedsnavnsaker/>

⁸ Klagenemnda for stedsnavnsaker behandlet en klagesak etter § 3 i 2013 og har også før lovendringen i 2015 oppfattet at klagereglene gjelder ved brudd på § 3.

Forslaget innebærer derfor at vernet for samiske og kvenske stedsnavn videreføres og presiseres. Det vil for eksempel være et brudd på § 3 andre ledd dersom et nedarvet samisk navn på et tettsted, grend eller område blir byttet ut med et annet samisk navn uten tradisjon som navn på tettstedet. Som med norske navn, skal stedsnavnloven sikre så mange samiske stedsnavn som råd i aktiv bruk. Det vil også være et brudd på § 3 dersom et nedarvet samisk navn på et tettsted, grend eller område blir byttet ut med et norsk navn *uten tradisjon* på tettstedet. Begge forholdene ovenfor vil det fremdeles være mulig å klage på. Et nedarvet samisk navn på et tettsted kan heller ikke byttes ut med et norsk navn *med tradisjon* på tettstedet.

I tråd med bestemmelsen i § 6 tredje ledd skal vedtaksorganet vedta samiske og kvenske navn samtidig med det norske: «Namnesak må reisast samtidig for parallellnamn på norsk, samisk og kvensk.»

De foreslåtte endringene innebærer en begrensning i kompetansen til Klagenemnda for stedsnavnsaker. Der den i dag har kompetanse til å prøve alle sider ved en sak, vil den etter endringsforslaget som hovedregel bare kunne overprøve vedtak om skrivemåten. Saker som gjelder navnssetting i strid med § 3 første ledd kan likevel fremdeles klages inn til nemnda. For saker om samiske og kvenske stedsnavn vil kompetansen til Klagenemnda for stedsnavnsaker fremdeles omfatte både prøving av fastsettelsen og skrivemåten av stedsnavn.

4. Navnevern og saksbehandling

Gjeldende rett

Som nevnt ovenfor er det bare vedtak om skrivemåte etter § 5 i stedsnavnloven som er omfattet av saksbehandlingsreglene i § 6.

Det er i dag en rådgivningstjeneste for stedsnavn organisert under Kulturdepartementet, jf. stedsnavnloven § 11.

En sentral saksbehandlingsregel i gjeldende lov er at navnekonsulentene skal gi tilråding om skrivemåte før vedtak fattes. Praksis til nå har likevel vært at navnekonsulentene har gitt råd og rettleiding også om navnevalg.

En slik praksis var fram til 2016 hjemlet i § 14 i forskriften om skrivemåten av stadnamn:

«Konsulentane skal gi råd og rettleiing til offentlege organ og andre som skal fastsetje skrivemåtar. Dei kan også gi råd i spørsmål om namnsetjing og elles svare på spørsmål om stadnamn og stadnamnbruk generelt.»

Da forskriften ble endret i 2016, falt også disse bestemmelsene ut. Vurderingen da var blant annet at hensynet til navnevernet ble tilstrekkelig ivaretatt i loven.

Departementets forslag

I lys av at det materielle vernet for de norske stedsnavnene svekkes ved forslaget om endring i § 3, foreslår departementet å skjerpe saksbehandlingskravene i lovens § 6.

Departementet foreslår å pålegge navnekonsulentene å gi tilråding om navnsetting før kommunen fatter vedtak om skrivemåte av et stedsnavn. En slik tilråding gjelder både norske, samiske og kvenske navn, og den skal gis i samme saksgang som den som gjelder vedtak om skrivemåte, jf. § 6 første ledd sjuende punktum:

«Før det blir gjort vedtak om skrivemåten, skal navnekonsulentane *gi tilråding om skrivemåte, namneskikk og namnsetjing*.»

Departementets vurderinger

Formålet med forslaget til endring i saksbehandlingsreglene er å sørge for at navnevernet tas inn i saksbehandlingen og blir vurdert i saker om fastsetting av navn.

Forslaget vil føre til at navnekonsulentene gis en tydelig hjemmel til å gi tilråding om navnevalg og navneskikk, samtidig med at de gir tilråding om skrivemåte før vedtak om den. Vedtaksorganet vil være forpliktet til å følge rådet om *skrivemåte* for norske, kvenske og samiske namn — som i dag. Vedtaksorganet vil også være forpliktet til å følge rådet om navnsetting, jf. § 3 første og andre ledd, når det gjelder samiske og kvenske namn.

For norske stedsnavn er tilrådingen bare rettleidende når det gjelder forhold som er omfattet av § 3 andre ledd. Konsulentene vil samtidig få et vidt mandat til å gi rettleidning om god navneskikk, som går utover det som er regulert i § 3. Dette har til nå ikke vært regulert i stedsnavnloven, men tilfører viktige navnevernhensyn. God navneskikk i en kommune vil kunne innebære være å videreføre nedarvede stedsnavn i adresse- og veisystemet, i stedet for å lage nye stedsnavn på nye navneobjekter. For eksempel vil det være god navneskikk å videreføre et seternavn på en hyttegren, selv om den konkrete seteren er borte. Dette er også i tråd med formålsparagrafen om «å medverke til kjennskap til og aktiv bruk av namna».

Departementets vurdering er at forslaget til saksbehandlingsregel kan sørge for at navnevernet også for norske stedsnavn vil være belyst før vedtak treffes.

For kvenske og samiske stedsnavn vil navnevernet, etter departementets vurdering, totalt sett være noe styrket etter lovendringen ved at vernet i § 3 blir opprettholdt, og at navnevernet for samiske og kvenske navn blir opplyst i saksgangen.

Gjenåpning av stedsnavnsaker

Vedtak som er fattet av Klagenemnda for stedsnavnsaker med hjemmel i gjeldende lov, påvirkes ikke direkte av forslaget til lovendringer, eller av eventuelle lovendringer i tråd med forslaget.

Dersom lovendringene som det fremmes forslag om i dette høringsnotatet, blir vedtatt, vil rettstilstanden på området endres. Departementet legger til grunn at eventuelle lovendringer vil være å regne som en «nye opplysninger», jf. stedsnavnloven § 7 om gjenåpning av en sak.

Dette gir grunnlag for eventuell gjenåpning av saker hvor kommunen eller fylkeskommunens vedtak om navnsetting i strid med § 3 andre ledd har blitt overprøvd av Klagenemnda for stedsnavnsaker. Hvis vilkårene for gjenåpning av en sak er til stede, skal nytt vedtak fattes etter gjeldende regler i stedsnavnloven.

5. Avgrensing av lovrevisjonen

Som omtalt i innledningen legger ikke departementet i dette høringsnotatet fram forslag til endringer i kompetansen som stat, kommune og fylkeskommune har til å vedta skrivemåte av stedsnavn. En slik endring vil i tilfellet kreve en omfattende vurdering av konsekvenser.

Vedtak om skrivemåte er hovedvirkemiddelet for vern av stedsnavn som kulturminner, jf. formålsparagrafen til stedsnavnloven:

Formålet med denne lova er å ta vare på stadnamn som språklege kulturminne, gi dei ei skriftform som er praktisk, og som ikkje skyggjer for meiningsinnhaldet i namnet, og medverke til kjennskap til og aktiv bruk av namna.

Stedsnavn har også en sentral praktisk funksjon i offentlig sammenhenger, ikke bare som kulturminner. Behovet for klar og sikker stedfesting av objekter, formasjoner og fenomener innebærer at skrivemåten av stedsnavn som er i offentlig bruk, er kvalitetssikret og konsistent innenfor og mellom forvaltningsnivåer.

Departementet vil vurdere om det er behov for ytterligere revisjon av loven på et senere tidspunkt.

6. Administrative og økonomiske konsekvenser

I forslaget til lovendring er det tatt inn en ny saksbehandlingsregel. Denne regelen vil ikke gi merarbeid for kommunene. Innhenting av tilråding om valg av navn skal skje i samme saksgang som innhenting av tilråding om skrivemåte.

For navnekonseptene vil vurderingen av sakene og utformingen av de navnefaglige rådene kunne bli noe mer omfattende. Navnekonsepttjenesten finansieres over Kulturdepartementets budsjett.

Forslaget vil, etter departementets vurdering, ikke ha vesentlige administrative og økonomiske konsekvenser.

7. Konkrete forslag til endringer i stedsnavnloven

I lov 18. mai 1990 nr. 11 om stadnamn (stadnamnlova) gjøres følgende endringer (endringene er markert med kursiv):

§ 3 skal lyde:

§ 3. *Namnevern*

Eit stadnamn kan berre takast i bruk på ein stad der det tradisjonelt ikkje høyrer heime dersom det ikkje er i bruk som verna etternamn, ikkje er eit særeige namn og heller ikkje må vernast av andre grunnar.

Eit nedervd stadnamn kan berre bytast ut med eit anna namn som har tradisjon som namn på det same namneobjektet. Unntak kan gjerast dersom særlege grunnar talar for det.

For kommunale og fylkeskommunale vedtak om namnsetjing gjeld andre ledd berre for samiske og kvenske stadnamn

§ 6 første ledd skal lyde:

Når ei namnesak er teken opp med vedtaksorganet, skal saka gjerast kjend for dei som har rett til å uttale seg. Eigaren eller festaren har rett til å uttale seg i saker som gjeld skrivemåten av bruksnamn. Eigaren eller festaren har òg rett til å uttale seg i saker som gjeld gardsnamn når skrivemåten av gardsnamnet skal vere retningsgivande for skrivemåten av bruksnamnet. Kommunane har rett til å uttale seg når vedtaket skal gjerast av andre organ enn kommunen sjølv. Fylkeskommunane har rett til å uttale seg i saker som gjeld område som femner om meir enn ein kommune. Lokale organisasjonar har rett til å uttale seg i saker som gjeld stadnamn organisasjonen har ei særleg tilknytning til. Før det blir gjort vedtak om skrivemåten, skal namnekonseptane gi tilråding *om skrivemåte, namneskikk og namnsetjing*. Grunneigaren kan be om å få tilråding frå namnekonseptane i saker som gjeld namn på eige gardsbruk eller eigedom.